Diana Tkebuchava
https://orcid.org/0000-0002-4337-3259
Academic Research Coordinator,
BRAMS Institute

The Dark Side of Mass Communication: Noam Chomsky's Social Manipulation Theory and Its Deontological Aspects

(Abstract)

KEYWORDS: Deontology, Manipulation, Oppression, Implosion, Psyche, Mass Communication, Public Opinion, Fourth Estate, Noam Chomsky, United States (USA), Georgia

Professor Noam Chomsky, widely regarded as the father of modern linguistics, is also a distinguished philosopher, political analyst and public intellectual. Long associated with the Massachusetts Institute of Technology (MIT) and now Emeritus at the University of Arizona, Chomsky has undertaken a systematic critique of how mass communication and the media may be harnessed by centres of power to shape public opinion. His work illuminates the darker mechanics of such practices, exposing the techniques of indoctrination deployed by a range of institutions.

The institutional architecture of democratic society – the three branches of government and the Fourth Estate – exists not to manipulate citizens but to protect the public sphere from such distortions. These bodies should facilitate the healthy

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

development of society, promote peaceful coexistence among peoples and polities, and devise and enforce legislation that reflects the common good. When manipulative practices threaten these ends, it is incumbent on the government to intervene. Equally important is the maintenance of professional ethics within the media; a deontological commitment to duty and integrity must undergird journalistic conduct.

Professor Chomsky articulates a concise taxonomy of manipulative techniques, identifying ten principal methods: diverting direct attention; manufacturing a problem and offering a predetermined solution; introducing change by increments; deferring undesirable reforms; addressing the public as though it were childlike; privileging emotion over reason; fostering ignorance; promoting mediocrity; inducing guilt; and cultivating intimate knowledge of citizens so as to outstrip their self-understanding. Each method functions to narrow the space for critical thought and to consolidate power by shaping perception and consent.

This article interrogates each of these strategies, illustrating them with pertinent examples and drawing comparative parallels between developments in Georgia and in the United States. The analysis culminates in a clear normative claim: both political practice and the activity of the Fourth Estate ought to be anchored in ethical and aesthetic principles – principles that resist manipulation and sustain a public culture of dignity, deliberation and democratic accountability.

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

დიანა ტყებუჩავა
https://orcid.org/0000-0002-4337-3259
აკადემიური კვლევების კოორდინატორი,
ბრამსის ინსტიტუტი

მკს მედლის მეორე, ბნელი მხარე...

(ნოამ ჩომსკის საზოგადოებრივი აზრის მანიპულირების თეორია და მოვლენის დეონტოლოგიური ასპექტები)

საკვანძო სიტყვები: დეონტოლოგია, მანიპულირება, ზეწოლა, იმპლოზია, ფსიქიკა, მასკომუნიკაცია, საზოგადოებრივი აზრი, მეოთხე ხელისუფლება, ნოამ ჩომსკი, აშშ, საქართველო

ჩვენი დროის ერთი ყველაზე გამორჩეული ამერიკელი მოაზროვნე, ლინგვისტი, ფილოსოფოსი, საზოგადო მოღვაწე, პოლიტიკური ანალიტიკოსი, რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში მასაჩუსეტსის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის პროფესორი, ამჟამად არიზონის უნივერსიტეტის ემერიტუსი პროფესორი ნოამ ჩომსკი სისტემურად იკვლევს მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებათა (მკს) თუ ხელისუფლებათა, ცალკეულ პოლიტიკოსთა მხრივ საზოგადოებრივი აზრის მანიპულირების, ადამიანთა ზომბირების საშუალებებს, რითაც ამ ინსტიტუციების საქმიანობის მედლის მეორე – ბნელ მხარეს ათვალსაჩინოებს.

ცხადია, ხელისუფლების არცერთი შტოს, მითუფრო, მეოთხე ხელისუფლების დანიშნულება არაა არც საზოგადოებრივი აზრის მანიპულირება და არც – ადამიანთა ზომბირება; პირუკუ, სწორედ ამ გადახრათაგან საზოგადოების დაცვა, მისი ჰარმონიული, ჰუმანური განვითარების, ადამიანთა (ხალხთა, ქვეყნების, სახელმწიფოთა) კე-

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

თილგანწყობილი, უკონფლიქტო თანაარსებობისთვის ხელის შეწყობა, შესაბამისი კანონმდებლობის შემუშავება და რეგულირებაა ყველა ამ ინსტიტუციის მიზანი და არსი. ამის მიუხედავად, რეალურია და არცთუიშვიათი, სამწუხარო რეციდივები, რისგან საზოგადოების დაცვაც, რისი პროფილაქტიკაც როგორც ხელისუფლების სამივე შტოს დანიშნულება, მათი პირდაპირი მოვალეობაა, ასევე და, მითუფრო – მედიის ადამიანური და პროფესიული ეთიკის, ჟურნალისტური დეონტოლოგიის პრეროგატივა.

ჟურნალისტური დეონტოლოგიის ფარგლებში განიხილება ისეთი საკითხი, როგორიცაა ინფორმაციით მანიპულირება. სიახლეებით მანიპულირება შესაძლებელია და ეს არცთუ იშვიათია. მანიპულაციის მეთოდები – ძალზე დახვეწილი და მრავალფეროვანი. მანიპულირებული, შესაძლოა, ვერც კი გრძნობდეს ამას.

უნდა ითქვას, რომ ნოამ ჩომსკი პირველი მკვლევარი არაა, ვინც ამ პრობლემაზე გაამახვილა ყურადღება. ფართოდაა ცნობილი კანადელი მეცნიერის ჰერბერტ მარშალ მაკლუენის[1] იდეები, რომელთაგან უმთავრესია მკს-ის უზარმაზარი მანიპულატორული პოტენციალის აღიარება: მკს-ს შეუძლია უძლიერესი ზეგავლენის მოხდენა ადამიანის აზროვნებაზე – „ყოვლისმშთანთქავი ძალადობა“: მას უნარი აქვს ადამიანს გამოაცალოს საკუთარი ცხოვრებისეული გამოცდილების შეფასების შესაძლებლობა, უფრო ზუსტად, პირადი გამოცდილება ჩაუნაცვლოს მკს-ის მიერ გავრცელებული თვალთახედვით; კომუნიკაციის იმპლოზია (შიდა აფეთქება) – ინდივიდის სიღრმისეულ, სისხლხორცეულ ფასეულობათა „აფეთქება“; ჰერბერტ მარშალ მაკლუენის თეორია კვლევის სხვა, სერიოზული თემაა; აქ სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ, მხოლოდ უმთავრესს გავხაზავთ: მარშალ მაკლუენის

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

იდეები და კონცეფციები იმითაა მნიშვნელოვანი, რომ მკს-ის ზემოქმედების სიმძლავრეს, მის პოტენციურ შესაძლებლობებს წარმოაჩენს ადამიანური ყოფის ყოველ მხარეზე, ოღონდ, ფერები რამდენადმე გამუქებული აქვს, იმ თვალსაზრისით, რომ უპირატესად, უარყოფით ზემოქმედებას გულისხმობს. რაც შეეხება ნოამ ჩომსკის კონცეფციას, იგი თავის ამ ნაშრომში მანიპულირების საშუალებათა კვლევით, მათი სახეობების დადგენით, არსებითად, და თავისი დანიშნულებით საზოგადოებისთვის სასარგებლო, მისი ჰუმანური, პროგრესული განვითარების ხელისშემწყობი პოლიტიკური თუ მედიამოღვაწეობის შესაძლო გადაცდომებისგან საზოგადოების დაცვას ისახავს მიზნად.

ნოამ ჩომსკი საზოგადოებრივი აზრის მანიპულირების რამდენიმე ხერხს, მეთოდს გამოკვეთს.[2] გავაანალიზებთ ზოგიერთ მათგანს:

1. ყურადღების გადანაცვლება (diract attention).

საზოგადოების მართვის ძირითადი ელემენტი ადამიანთა, მოქალაქეთა ყურადღების გადატანაა სერიოზული პრობლემებიდან და პოლიტიკისა და ეკონომიკის მმართველი წრეების მიერ მიღებულ უმნიშვნელოვანეს გადაწყვეტილებათაგან ნაკლებმნიშვნელოვანი შეტყობინებებით მუდმივად გაჯერებულ ინფორმაციულ სივრცეზე: „ყურადღების გადანაცვლების მეთოდი მოქალაქეებს უსპობს სერიოზული ცოდნის მოპოვების უნარსა და სურვილს; თანამედროვე ფილოსოფიური მიმდინარეობების, მოწინავე მეცნიერების, ეკონომიკის, ფსიქოლოგიის, ნეირობიოლოგიის, კიბერნეტიკისა და მისთ. დარგებში. ამის სანაცვლოდ, ინფორმაციული ველი გადატვირთულია სპორტის, შოუბიზნესის, მისტიკისა და მსგავსი სიახლური ინფორმაციით, რელიქტურ ადამიანურ ინსტინქტებზე

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

დაფუძნებული ეროტიკით, პორნოგრაფიითა თუ ყოფითი საპნის ბუშტის სიუჟეტებითა და იოლი და სწრაფი გამდიდრების საეჭვო საშუალებებით“.[2]

შესაბამისი ნიმუშების პოვნა სირთულეს არ წარმოადგენს არათუ ამერიკულ, არც (მითუფრო) თანამედროვე ქართულ მედიაში, სადაც დემოკრატიის ერთი უმნიშვნელოვანესი მონაპოვარი – სიტყვის, გამოხატვის თავისუფლება არცთუ იშვიათადაა ჩანაცვლებული „სიტყვის თავგასულობით“, რაზეც, ამერიკული დემოკრატიის გარიჟრაჟზე, უკვე ლამის ორსაუკუნენახევრის წინათ წერდა მარკ ტვენი თავის პუბლიცისტურ შედევრში „პრესის თავგასულობა“[3] და რასაც, ანალოგიურ ვითარებაში, გულისტკივილით ეხმიანება აკაკი ბაქრაძის არანაკლები ოსტატობითა და კრიტიკული აზროვნებით ნაკარნახევი, მახვილი აქცენტებით დაყურსული პუბლიკაცია „სიტყვამ ღირსება დაკარგა“:[4] „ყველაზე სავალალო ის არის, რომ ხალხიც აბუჩად იგდებს სიტყვას. არც ხალხისთვის აქვს რაიმე ფასი და ღირებულება მას. ხალხმა იცის, რომ მასმედია ტყუის... ამ უპასუხისმგებლობამ თავაშვებულობის ისეთი პარპაში შექმნა, რომ ბეჭდვითი სიტყვა მასხარაობად იქცა“.[4]

ჭეშმარიტად, ჩვენმა „მღვრიე დრომ“ დასვა რიტორიკული კითხვა: მაინც რა უფრო სჭირდება დღევანდელ საზოგადოებას, მეოთხე ხელისუფლება თუ – „მეორე უძველესი“? ასე რომ, ამერიკული დემოკრატიისა და სიტყვის თავისუფლების გარიჟრაჟზე მარკ ტვენის მიერ დასმული პრობლემა – „პრესის თავგასულობა“ დღესაც აქტუალურია.[5]

თავისუფალი მედიის უფლებებით სპეკულირების პრობლემაზე ამერიკული ლიტერატურის აღიარებული მეტრის, მარკ ტვენის კონცეფცია ასეთია: „ჩვენი პრესა

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

თავისუფალია. მე რომ მკითხონ, ზედმეტად თავისუფალიც. მას შეუძლია გააჩნდეს ყველაზე საშინელი შეხედულებანი, გააშავოს და მიწასთან გაასწოროს მისთვის არასასურველი საზოგადო მოღვაწენი თუ კერძო პირები. საზოგადოებრივი აზრი, რომელმაც გარკვეულ ჩარჩოში უნდა ჩააყენოს იგი, პრესამ აქეთ დაიმორჩილა და თავის საძაგელ დონეზე დაიყვანა. არსებობენ კანონები, რომლებიც იცავენ პრესის თავისუფლებას, მაგრამ ისეთი კანონი არ არსებობს, მოქალაქეები რომ დაიცვას პრესისგან“.[3] რომელიმე თანამედროვე გამოცემამ ეს სტრიქონები ხელმოუწერლად რომ შემოგვთავაზოს, იგი საოცრად თანამედროვედ, აქტუალურად გაიჟღერებს. უამრავი კონკრეტული ნიმუში, გახმაურებული სკანდალური პუბლიკაცია თუ ტელეგადაცემა გამოდგება ზემოთქმულის დასტურად.

თავისუფალ, დემოკრატიულ ქვეყანაში ყოველთვის იარსებებს ე.წ. „ყვითელი“ მედიაცა და ჟურნალისტური ელიტაც, მაგრამ ღირსეულ საზოგადოებაში საზოგადოებრივი აზრი სწორედ ელიტარული, ზნეობრივი ჟურნალისტიკის მხარესაა. ამერიკაში დიდი ხანია არსებობს (იქვე წარმოიშვა, როგორც კარგადაა ცნობილი) ყვითელი პრესა; იგი ყოველ ნაბიჯზე იყიდება, მაგრამ ის კი არ ქმნის საზოგადოებრივ აზრს, არამედ – „ნიუ-იორკ ტაიმსი“, „ვაშინგტონ პოსტი“, „ნიუსუიქი“, თავისი ბრწყინვალე, უგანათლებულესი და მაღალზნეობრივი ჟურნალისტებითა და უზარმაზარი ტირაჟით. ისინი (მათი უმრავლესობა პულიტსერის პრემიის ლაურეატია, „ნიუ-იორკ ტაიმსის“ ქალამნისტი პოლ კრუგმანი კი ნობელის პრემიის ლაურეატია საერთაშორისო ეკონომიკის დარგში) სწორედ ამაღლებულის, ზნეობრივის, ეთიკურისა და ესთეტიკურის დამკვიდრებას ესწრაფვიან, საზოგადოების,

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

საკუთარი ქვეყნის, სამყაროს პროგრესულად განვითარებას ემსახურებიან.

ტყუილად არ უქადაგებენ სტუდენტ-ჟურნალისტებს მსოფლიოს საუკეთესო უნივერსიტეტებში: ჟურნალისტი კეისრის ცოლივით ეჭვმიუტანელი უნდა იყოსო. ამაზე აუცილებლად მართებს დაფიქრება ჩვენი გაზეთებისა და ჟურნალების, ტელევიზიათა დიდ ნაწილს, ჟურნალისტებს, ზოგადად, თორემ ყველანი ვართ იმ ძალზე უსიამოვნო პროცესის მოწმენი, რასაც ჟურნალისტის პროფესიის პრესტიჟის დაცემა, ჟურნალისტის პიროვნების დისკრედიტაცია ქვია.

მედიამოღვაწეობის არსი, უპირველესი ამოცანა ხომ არისტოტელესეული „სიმართლის დამკვიდრებაა სიკეთის სახელით“[6] და არა – სიყალბე ბოროტების სახელით, რაიც ამ რთული და უძველესი პროფესიის „მედლის მეორე“, ბნელი მხარეა.

2. სქემა: პრობლემა–რეაქცია–გადაწყვეტილება (generate a problem and propose a solution).

ესაა მანიპულირების მომდევნო მეთოდი ჩომსკის კონცეფციაში. ამ დროს მოსახლეობის გარკვეულ რეაქციაზე გათვლილი პრობლემური „სიტუაცია“ იქმნება საიმისოდ, რომ საზოგადოებამ თავად მოითხოვოს მმართველი წრეებისთვის სასურველ ღონისძიებათა გატარება. ვთქვათ, ქალაქებში ძალადობის სპირალის ამოქმედება, ან სისხლიანი ტერაქტების ორგანიზება, რათა მოქალაქეები იოლად მიემხრონ კანონების შემოღებას უსაფრთხოების ზომების გასაძლიერებლად და სამოქალაქო თავისუფლების შეზღუდვის პოლიტიკის გატარებას.

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ან კიდევ – რაიმე ეკონომიური, ტერორისტული თუ ტექნოლოგიური კრიზისის ხელოვნურად გამოწვევა, რომ მოსახლეობა იძულებული გახდეს თავის გონებაში დაუშვას კრიზისის სალიკვიდაციოდ საჭირო ზომები, თუნდაც საკუთარი სოციალური უფლებების შეზღუდვის ხარჯზე, როგორც „გარდაუვალი უბედურება“.[2]

თუმცა, უნდა გვესმოდეს, რომ კრიზისები თავისით არ იბადებიან. მანიპულირების პრობლემაც, ცხადია, არაა მხოლოდ ამერიკული მოვლენა. პუტინის „პოლიტიკა“: „რუსი მოსახლეობის დაცვის“ საბაბით შეჭრა უკრაინასა და საქართველოში (2008, 2014, 2022 წწ.), 2022 წლის ზამთარში ყაზახეთში განვითარებული კონფლიქტი და მისთ., ტერაქტებით ხელისუფლებაში მოსული დიქტატორის ხელწერაა სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური პრობლემებიდან საკუთარი გაღატაკებული მოსახლეობის მზერის გადასანაცვლებლად.

3. თანმიმდევრულობა, ცვლილებათა ეტაპობრივად დანერგვა (introduce changes gradually).

ნოამ ჩომსკის თეორიის მიხედვით, ესეც მანიპულირების ერთ-ერთი მეთოდია, რომლის თანახმადაც ამა თუ იმ არაპოპულარული ზომის მისაღებად (გასატარებლად) საკმარისია მისი თანდათანობით, ნელ-ნელა, ოღონდ, სისტემატურად, დღითი დღე, წლიდან წლამდე დანერგვა. როგორც თავად წერს: „სწორედ ასე მოახვიეს გლობალურად თავს საზოგადოებას პრინციპულად ახალი სოციალ-ეკონომიკური პირობები (ნეოლიბერალიზმი) 1980-1990-იან წლებში. სახელმწიფოს ფუნქციის მინიმუმამდე დაყვანა, პრივატიზაცია, უნდობლობა, არასტაბილურობა, მასობრივი უმუშევრობა, ხელფასი, რომელიც უკვე არასაკმარისია ღირსეული ცხოვრებისათვის... ეს ყველაფერი რომ ერთბაშად მომხდარიყო, საქმე უეჭვე-

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ლად რევოლუციამდე მივიდოდა, თანდათანობით თავსმოხვეული კი ჟამიდანჟამს მშვიდობიანი აქციებით, ან კრიტიკული პუბლიკაციებით იწყება ქმედითობაშესუსტებულ ან ქმედითობადაკარგულ მედიაში და შედარებით უმტკივნეულოდ მთავრდება“, წერს ნოამ ჩომსკი. ამ დებულების არგუმენტად უთუოდ გამოდგება გაზ. „ნიუიორკ ტაიმსის“ ქალამნისტის პოლ კრუგმანის სტატიები.[7]

4. მანიპულირების მომდევნო მეთოდი – ცვლილებათა გადავადება (postpone changes).

ამერიკელი მეცნიერის თვალსაზრისით, არაპოპულარული გადაწყვეტილების საზოგადოებაში დანერგვის კიდევ ერთი ხერხია და იმაში მდგომარეობს, რომ საზოგადოების თვალში იგი „ავადმყოფურ აუცილებლობად“ წარმოაჩინო და მოცემულ მომენტში მიაღწიო მოქალაქეთა თანხმობას მის მომავალში განხორციელებაზე. გაცილებით იოლია შეთანხმების მიღწევა რადაცაზე სამომავლოდ, ვიდრე – ახლავე, დღესვე.

ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ ეს ახლავე არ ხდება. მეორეც, ადამიანები მასობრივად მუდამ გულუბრყვილოდ იმედოვნებენ, რომ „ხვალ ყველაფერი უკეთესობისკენ შეიცვლება“ და იმ მსხვერპლს, რომელსაც მისგან ითხოვენ, თავს აარიდებენ, გადაურჩებიან. ეს დიდ დროს უტოვებს მოქალაქეებს ცვლილებებთან შესაგუებლად და, როცა დრო მოვა, მათ მორჩილად მისაღებად“.[2]

5. ხალხის ინფანტილიზაცია, მასთან საუბარი, როგორც ბავშვებთან (talk to the public as to a child).

მანიპულირების მომდევნო მეთოდი არანაკლებად მავნეა. ფართო საზოგადოებაზე გათვლილი პროპაგანდისტული გამოსვლების დიდ უმრავლესობაში გამოიყე-

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

ნება ისეთი დებულებები, პერსონაჟები, სიტყვები და ინტონაცია, თითქოს, ესაუბრებოდნენ განვითარებაშეფერხებულ სკოლის მოსწავლეებს, ან კიდევ – გონებრივად არასრულფასოვან ინდივიდებს; რაც უფრო ცდილობს ესა თუ ის ორატორი მსმენელის შეცდომაში შეყვანას, მითუფრო უხვად იყენებს მეტყველების პრიმიტიულ საშუალებებს. რატომ ხდება ასე? თუ ვინმე ადამიანს ისე მიმართავს, როგორც 12 წლის მოზარდს, შთაგონების ძალით მისი პასუხი ან რეაქციაც მოკლებული იქნება კრიტიკულ აზროვნებას.

მანიპულირების ნაირნაირ საშუალებათა ნიმუშები აშკარა და თვალსაჩინოა ამერიკული ფილმის: „სტივენ გლასის თაღლითობა (აფიორა)“[8] პერსონაჟის შემთხვევაში. ფილმში გამოიკვეთა ამგვარ ჟურნალისტთა პოპულარობის მირაჟულობა და დღემოკლეობა. სამწუხაროდ, არცთუ ცოტა ჟურნალისტი იყენებს ფაქტებით, ინფორმაციით მანიპულირების ამ პრიმიტიულ მანერას, რაც პროფესიული ხელმრუდობაა და სხვა არაფერი. რაღა თქმა უნდა, ამგვარი ფაქტების გამოვლენის შემთხვევაში ცივილიზებულ დროსა და სახელმწიფოში ჟურნალისტი ისჯება და, არცთუ იშვიათად, მას არა მხოლოდ სამსახურის, არამედ – პროფესიის დატოვებაც უწევს, ვინაიდან სახელგატეხილი, ნდობადაკარგული, მატყუარა ჟურნალისტი ნონსენსია. ასე ხდება ამ ფილმშიც. ოღონდ, რეალურ ცხოვრებაში ყველაფერი ბევრად რთული და არცთუ ყოველთვის სამართლიანია. მითუფრო, რევოლუციურ, მღვრიე, რთულ პერიოდებში ამა თუ იმ ერის, ხალხის ცხოვრებისა, „დემოკრატიისა და სიტყვის თავისუფლების“ სახელით სპეკულირების ნიმუშებს უხვად გვთავაზობს რეალობა. თუმცა, ამის განმსჯელი, ხშირ

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

შემთხვევაში, საზოგადოებს მცირე ჯგუფების გარდა, არავინაა.

6. მასის ემოციებზე ფოკუსირება, ზეწოლა (focus on emotions rather than on rationality).

მანიპულირების პოპულარული მეთოდია მედიისა თუ ხელისუფლების, ან ცალკეული პოლიტიკოსის მხრიდან საზოგადოების „ემოციების მართვა“. ემოციებზე ზემოქმედება წარმოადგენს ნეიროლინგვისტური პროგრამირების კლასიკურ ხერხს, რომელიც მიმართულია ადამიანთა რაციონალური აზროვნების, ანალიზის, საბოლოო ჯამში – მომხდარის კრიტიკული გააზრების უნარის ბლოკირებისკენ.

მეორე მხრივ, ემოციური ფაქტორის გამოყენება ქვეცნობიერისკენ კარის შეღების საშუალებას იძლევა საიმისოდ, რომ იქ დაამკვიდრო აზრები, სურვილები, შიშები, სიფრთხილე, იძულება ან ქცევის მყარი მოდელები. შეგონებები იმის თაობაზე, თუ რა დაუნდობელია ტერორიზმი, რა უსამართლოა ხელისუფლება, როგორ იტანჯებიან მშივრები და დამცირებულები, კადრსმიღმა ტოვებენ მიმდინარე მოვლენების, მომხდარის ჭეშმარიტ მიზეზებს. ასეთი შემთხვევების ანალიზისას, დასკვნის სახით ჩომსკი წერს: „ემოციები – ლოგიკის მტერია“.[2] იგი უთუოდ მასების მანიპულირების, მართვის, ზომბირების საშუალებად გამოყენებულ ემოციებს გულისხმობს, რაშიც ვერ შევედავებით, თორემ, რა ვუყოთ მეორე დიდი მოაზროვნის, მათემატიკოს ჯორჯ პოიას შეგონებას: „ადამიანურ ემოციათა გარეშე არ არსებობს, არ არსებულა და ვერც ვერასოდეს იარსებებს ჭეშმარიტების ადამიანური ძიება.“[9] აქ, მკითხველი რომ არ დაიბნეს, აუცილებელია მანიპულირების ამ მეექვსე მეთოდის

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

სახელწოდებაზე ყურადღების გამახვილება: „ემოციებზე ზეწოლა“. ემოციებზე ზეწოლის შედეგი იყო ოდიოზური კადრები ძველი ფილმებიდან, სადაც ეგზალტირებული ბრბო ჰიტლერის სადიდებლად ხელებშემართული სკანდირებს: „ჰაილ! ჰაილ, ჰაილ, ჰიტლერ“, ანალოგიური – მასის ემოციებზე ზეწოლის შედეგია ისტორიულად ცნობილი ყველა რევოლუცია, როცა გულუბრყვილო ადამიანებს მათთვის გულისამაჩუყებელ იდეებს, ლოზუნგებს აუფრიალებდნენ და საითაც სურდათ, იქით მიმართავდნენ მათ ემოციებს. ისეთ ლოზუნგებს, როგორიც იყო: „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით,“ ან: „მიწა – გლეხებს, ფაბრიკა-ქარხნები – მუშებს“ და მისთ. ეს ემოციით ხალხთა მასების აზროვნების მანიპულირებისთვის, დიქტატურისთვის სასურველი მიმართულებით წარმართვისკენ გამოყენების ნიმუშებია, რაც მედლის „ბნელ მხარეს“ წარმოადგენს; ამავდროულად, ემოცია არის უმოკლესი გზა ადამიანთა გონებისაკენ მაშინაც, როცა მედიას, ხელისუფლებას, ან კიდევ ცალკეულ პოლიტიკოსს ამოძრავებს კეთილშობილური მიზანი – ჭეშმარიტებას აზიაროს და მიიმხროს მოსახლეობა ქვეყნისთვის სასიკეთო გადაწყვეტილებათა შესასრულებლად. როგორც ნებისმიერი ინსტრუმენტის, ემოციის, როგორც სიტყვიერი ზემოქმედების საშუალების ავკარგიანობა იმაზეა დამოკიდებული, თუ ვინ რისთვის, რა მიზნით გამოიყენებს მას.

7. მოსახლეობის ინფორმაციულ ვაკუუმში მოქცევა (keep people ignorant).

ჩომსკის თვალთახედვით, მანიპულირების მნიშვნელოვანი სტრატეგიაა იმის მცდელობა, რომ ადამიანებს არ ჰქონდეთ მათი მართვისა და დამორჩილებისათვის გა-

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

მოყენებული მეთოდებისა და ხერხების ცოდნა, გაგების უნარი.

განათლების ხარისხი, რომელსაც საზოგადოების დაბალ ფენებს სთავაზობენ, იმდენად მწირი უნდა იყოს, რომ მათ ვერასოდეს დაძლიონ განსხვავება მაღალი ფენების განსწავლულობასა და საკუთარ გაუნათლებლობას შორის. ჯერ კიდევ როდის ბრძანა დიდმა მელორ სტურუამ სხვა ვითარებათა გამო, ჰარვარდელი პროფესორების, მისი ნარკვევის რეალური პერსონაჟების პირით:

„– დიახ, დღევანდელი ჰარვარდი ნაკლებად მოგვაგონებს აბელიარის ეპოქის სორბონას, რომელიც სოფიზმებით იყო გატაცებული. დიდი ხანია არისტოტელეს ლოგიკა ბრძოლის ლოგიკამ დათრგუნა;

– სამწუხაროდ, კოლეგავ, ასეა. სამწუხაროდ!

ეს, ჰარვარდის ჰოლში კედელსმიყრდნობილი ორი პროფესორი უზიარებდა ხმადაბლა და სევდიანად ერთმანეთს შთაბეჭდილებებს“.[10]

8. უხარისხობის ხელშეწყობა (promote mediocrity).

ზოგჯერ ხელისუფლებები და, მათ კვალდაკვალ, მედიაც, ცდილობენ დაამკვიდრონ აზრი იმის თაობაზე, რომ მოდურია იყო ჩლუნგი, გაუზრდელი, მოურიდებელი. ეს ხერხი წინას მსგავსია, ვინაიდან თანამედროვე სამყაროში ნებისმიერ სოციალურ სფეროში ვლინდება უამრავი მდარე, უხარისხო რამ, დაწყებული რელიგიითა და მეცნიერებით, ხელოვნებითა და პოლიტიკით დამთავრებული. სკანდალები, ყვითელი პრესა, უხამსობა, მაგია და ჯადოქრობა, მდარე იუმორი და პოპულისტური აქციები; ეს ყოველივე მხოლოდ ერთ რამეს უწყობს ხელს: არ დაუშვან, რომ ადამიანებს ჰქონდეთ შესაძლებლობა

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

განავითარონ თავიანთი აზროვნება რეალური სამყაროს უკიდეგანო სივრცეების შესაცნობად.

9. დანაშაულის განცდის, დამნაშავის კომპლექსის კულტივირება (make people feel guilty).

ესაა კიდევ ერთი მეთოდი – აიძულო ადამიანები ყველა უბედურების, ხელმოცარვის, წარუმატებლობის მიზეზები ეძებონ საკუთარ თავში; დაარწმუნო მათი გონებრივი შესაძლებლობების ნაკლოვანებებში, უნიჭობასა და არასაკმარის მონდომებაში. მანიპულირების ამ მეთოდს შედეგად მოყვება ის, რომ უვარგის პოლიტიკურ თუ ეკონომიკურ სისტემასთან დაპირისპირების ნაცვლად, ადამიანი თვითგანადგურებას იწყებს, ყველაფერში საკუთარ თავს იდანაშაულებს, ითრგუნება და სრულ უმოქმედობამდე, აპათიამდე მიდის.

10. ადამიანის ბუნების საუცხოო ცოდნა, საზოგადოების წევრთა ზედმიწევნით შესწავლა, როგორც მანიპულირების საშუალება (get to know people better than they can know themselves).

ბოლო ნახევარი საუკუნეა მეცნიერების განვითარებამ მიგვიყვანა მზარდი უფსკრულის წარმოქმნამდე რიგითი ადამიანების ცოდნასა და იმ მონაცემთა შორის, რასაც ფლობენ და იყენებენ გაბატონებული კლასები.

ბიოლოგიის, ნეირობიოლოგიისა და გამოყენებითი ფსიქოლოგიის წყალობთ, სისტემამ თავის განკარგულებაში მოიპოვა უახლესი, თანამედროვე ცოდნა ადამიანების შესახებ როგორც ფიზიოლოგიის, ასევე ფსიქიკის დარგში. სისტემამ შეძლო გაეგო რიგითი ადამიანების თაობაზე იმაზე გაცილებით მეტი, ვიდრე თავად ამ ადამიანებმა იციან საკუთარ თავზე. ეს კი ნიშნავს, რომ

BRAMS 2023 May
Volume 4, Issue 8
ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

სისტემა გაცილებით მეტ ძალაუფლებას ფლობს და მართავს ადამიანებს.

* * *

ამ მეთოდთა გამოყენების დოზები და მასშტაბები რეალობაში იმაზეა დიდწილად დამოკიდებული, თუ რამდენად ზნეობრივი, ეროვნული, სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე ხელისუფლებაა ქვეყნის სათავეში და რამდენად ეთიკური, მორალურად ჯანსაღია მედია, რომელიც „გუშაგი ნაგაზის“ ერთგულებით უნდა იცავდეს საზოგადოებას ხელისუფლების სამი შტოს შესაძლო გადაცდომათაგან და რამდენად გრძნობს იგი პასუხისმგებლობას მედიააუდიტორიის წინაშე.

მეორე მხრივ, ჯანსაღი საზოგადოებრივი აზრიც მძლავრი ბერკეტია მედიის ღირსების შენარჩუნებისა, ოღონდ, ამ ყოველივეს სათავე, საწყისი სკოლებშია, განათლების სისტემის სიჯანსაღესა და სრულფასოვნებაში და ეს პრობლემაც არაა მხოლოდ ქართული...

ლიტერატურა ▫ References

1. McLuhan, Herbert Marshall (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*.
2. Skarbek, Ryszard (2019, March 8). Noam Chomsky and his Social Manipulation theory. https://en.empowerment-coaching.com/post/noam-chomsky-and-his-social-manipulation-theory
3. მარკ ტვენი (1965). იუმორისტული მოთხრობები და პამფლეტები. თბილისი: „სახელგამი“, გვ. 212.
4. ბაქრაძე აკაკი (29 მარტი, 2001). სიტყვამ ღირსება დაკარგა. „დილის გაზეთი“, №69.

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)

5. ტყებუჩავა დიანა (1999). ფიქრები ზნეობრივ ფასეულობებზე ჟურნალისტიკაში. თბილისი: „ცოდნის წყარო“.
6. ბალანჩივაძე რეზო, ტყებუჩავა დიანა (2020). კრიტიკული აზროვნება (ჟურნალისტებისათვის). თბილისი: „უნივერსალი“, გვ. 151.
7. Krugman, Paul (2018, April 23). We Don’t Need No Education. *The New York Times*. https://www.nytimes.com/2018/04/23/opinion/teachers-protest-education-funding.html?rref=collection%2Fcolumn%2Fpaul-krugman&action=click&contentCollection=op
8. *Shattered Glass* (2003). Directed by Billy Ray, Lions Gate Films.
9. Пойа Д. (1957). *Математика и правдоподобные рассуждения*. Москва, стр. 10.
10. Стуруа Мелор (1969). *Время: по-Гринвичу и по существу*. Москва: изд-во «Известия».
11. ტყებუჩავა დიანა (2020). მედიატექსტის ბუნება: ფუნქციურ-ტიპოლოგიური ანალიზი. თბილისი: „უნივერსალი“, გვ. 138.
12. Nadare, Maia (2022). *Deontology through the international media law*. Tbilisi: Publishing House Universal (In Georgian).
13. Mcluhan, Herbert Marshall (1964). *Understanding Media*.
14. Krugman, Paul (2018, June 1). Oh, What a Stupid Trade War (Very Slightly Wonkish). *The New York Times* https://www.nytimes.com/2018/05/31/opinion/oh-what-a-stupid-trade-war-very-slightly-wonkish.html
15. მედიატექსტის ბუნება (ტყებუჩავა 2020), გვ. 138.

ISSN 2667-9299 (print)
ISSN 2960-9348 (online)